

Стратегія сталого розвитку

Сталий розвиток (англ. Sustainable development) — загальна концепція стосовно необхідності **встановлення балансу** між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі

Автором інноваційної економічної теорії сталого розвитку, висвітленої в монографії «Поza зростанням: економічна теорія сталого розвитку» (англ. Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development), є провідний дослідник економічних аспектів забруднення довкілля **Герман Дейлі**

Глобальні цілі сталого розвитку

ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030

Глобальні Цілі сталого розвитку були затверджені у **2015** році на саміті ООН з питань сталого розвитку.

15 вересня 2017 року - Уряд України представив Національну доповідь **«Цілі сталого розвитку: Україна»**, яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР).

У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку.

<http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

Що таке сталий розвиток?

Сталий розвиток – такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь.

Економічна складова

- Оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних – природо-, енерго- і матеріало-зберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів

Соціальна складова

- Стабільність соціальних і культурних систем, в тому числі, скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми
- Справедливий розподіл благ
- Збереження культурного капіталу і різноманіття в глобальних масштабах
- Людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання

Екологічна складова

- Забезпечення цілісності біологічних і фізичних природних систем
- Збереження здатності екосистем до самовідновлення і динамічної адаптації
- Запобігання деградації природних ресурсів, забрудненню навколишнього середовища і втрати біологічного розмаїття

Єдність складових

Узгодження цих складових та їх переклад на мову **конкретних заходів**, які є засобами досягнення сталого розвитку — **завдання величезної складності**, оскільки всі три елементи сталого розвитку **повинні розглядатися збалансовано**.

Важливі також і механізми їх взаємодії.

Економічний і соціальний елементи, взаємодіючи один з одним, породжують такі нові завдання, як досягнення справедливості всередині одного покоління (наприклад, щодо розподілу доходів) та надання цілеспрямованої допомоги бідним верствам населення.

Механізм взаємодії *економічного та екологічного* елементів породив нові ідеї щодо **вартісної оцінки та інтерналізації** (обліку в економічній звітності підприємств) зовнішніх впливів на навколишнє середовище.

Нарешті, зв'язок *соціального та екологічного* елементів викликала інтерес до таких питань як **внутрішньо-покоління і міжпокоління рівність**, включаючи дотримання прав майбутніх поколінь, та участі населення в процесі прийняття рішень.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти головних принципах:

1. Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того, щоб він відповідав потребам **теперішніх поколінь**, не втрачаючи при цьому можливості **майбутнім поколінням** задовольняти свої потреби.
2. **Обмеження**, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, **відносні**. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки, соціальної організації та з здатністю біосфери до самовідновлення.
3. Необхідно задовольнити елементарні потреби **всіх людей** і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучніше життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф – **бідність**.
4. Необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами, з екологічними можливостями планети.
5. Розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється.

Фактори ризику при переході до сталого розвитку

Основні проблеми переходу до сталого розвитку

- **динамічний характер** порушення стійкого стану системи «природа-суспільство». **Неможливо раз і назавжди досягти стаціонарного стану в обох підсистемах, які її утворюють (тобто в природі і суспільстві).**

Серед основних **розбалансовуючих факторів** соціальної системи називають такі:

- *постійне зростання населення; (наведіть приклади вирішення проблеми)*
- *швидка якісна і кількісна зміна антропогенних факторів впливу;*
- *збільшення темпів як міграції населення планети (з чим пов'язані такі процеси?), так і міграції різноманітних видів живих організмів;*
- *суттєве збільшення кількості видобування природних копалин і виробництва енергії на планеті.*

Напрями розв'язання проблем переходу до сталого розвитку

Консервативний (від *conservation* - збереження) підхід:

- **консервативні методи:** створення заповідників, заказників, національних парків - тобто територій, де обмежується вплив на природу; заборона промислу певних біологічних видів, занесених до Червоної книги;
- **обмежувальні методи:** ліцензії на використання природних ресурсів; квоти промислу диких тварин на рівні забезпечення природного відтворення їх популяцій; стандарти на відходи або вміст шкідливих речовин у продуктах; ліміти (гранично допустимі викиди чи скиди); обмеження в часі (години, дні, сезони) роботи обладнання або промислу тварин; обмеження в кількості дітей на сім'ю тощо (наведіть приклади, країн, де вводяться такі обмеження і як вони регулюються з боку керівництва цих країн);
- **заборонні методи:** заборони на промисел певних видів тварин або рослин; заборони на певні види діяльності (зокрема, клонування), заборона на виробництво та застосування певних речовин (окремих пестицидів, озоноруйнівних речовин, ін.);
- **регламентуючі методи:** певний порядок обробки землі (зокрема, види обробки та види культур, які можна застосовувати на схилах з різним кутом нахилу); порядок транспортування та зберігання екологічно небезпечних речовин; порядок застосування та перевезення біологічних видів або біологічно активних речовин тощо;
- **стримуючі методи:** економічні санкції, штрафи, підвищені ціни, мита.

Підхід *прогресивних трансформацій*

- Спрямований на активацію, на відміну від попереднього підходу не обмежує, а навпаки стимулює зміни - за умови, що вони сприятимуть зменшенню екодеструктивного тиску на довкілля.
- Деякі вчені вважають, що саме цей підхід зумовив той процес, що перетворив людину із суто біологічної істоти на соціальну (інформаційну, особистісну) сутність, якою вона є сьогодні.
- Використовуючи публіцистичну термінологію, можна зробити таке порівняння: якщо *консервативний* підхід змушує людину не наближатися до екологічно небезпечної «межі» (або ж відступати від екологічних проблем), то підхід *прогресивних змін* начебто змушує людину рухатись вперед, до прогресивних і позитивних змін свого розвитку

Індикатори сталого росту

Індикатори сталого розвитку (англ. index of sustainable development) – це певні, доступні для спостереження та вимірювання, характеристики, нормативи і умови, які використовуються для оцінки якості життя людей, стану їх здоров'я, стану довкілля, оцінки впливу людської діяльності на стан довкілля

Індикатори сталого розвитку

Соціальні Економічні Екологічні Інституційні

Екологічні індикатори

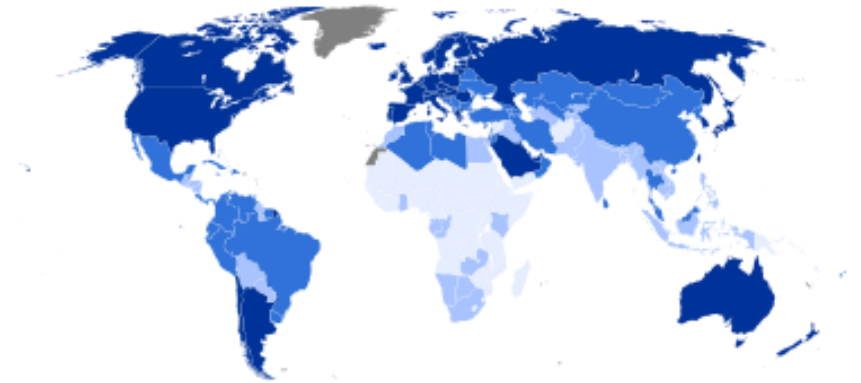
1. Споживання водних ресурсів, в тому числі чистої питної води
2. • Обсяги стічних вод та ефективність їх очищення
3. • Площа заповідних територій
4. • Площа природно-рекреаційних територій
5. • Кількість лісових угідь та темпи зростання заліснення
6. • Обсяги викидів в атмосферу, в тому числі від транспортних засобів
7. • Обсяги побутових відходів, в тому числі частка обсягу побутових відходів, що утилізуються
8. • Обсяги радіоактивних відходів
9. • Обсяги хімічних та інших небезпечних відходів, в т.ч. непридатних та заборонених до використання пестицидів
10. • Кількість господарств, які запроваджують практику сталого сільського господарства
11. • Кількість господарств, які запроваджують органічне землеробство

Індекс людського розвитку (ІЛР) (англ. Human Development Index, HDI)

- Індекс людського розвитку (ІЛР) (англ. Human Development Index, HDI) - інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території.
- Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів.
- Індекс публікується в рамках програми розвитку ООН в звітах про розвиток людського потенціалу.

Завдання:

знайти місце України за останні 3 року за цим індексом

Якщо сьогодні визнати, що зростання обмежене фізично або навіть економічно, то для боротьби з бідністю залишається тільки один шлях - контроль за чисельністю населення, з одночасним самообмеженням споживання, перерозподілом багатства і доходів та технічним підвищенням повноти використання ресурсів.

Проте більшість експертів і політиків вважає *(на поточний момент)* масштабне впровадження принципів самообмеження споживання, справедливий перерозподіл доходів і ефективний контроль за чисельністю населення **політично і організаційно неможливими**.

Збільшення продуктивності використання ресурсів вважається хорошою ідеєю, поки вона не входить у протиріччя з такими чинниками, як продуктивність капіталу і праці (в розвинених країнах досягли високої продуктивності й високої віддачі на вкладений капітал і працю - і, як наслідок, послаблення класового конфлікту - шляхом марнотратного використання ресурсів). Між тим, саме ресурси, зрештою, є довготерміновим обмежуючим чинником, і тому економічна логіка підказує, що саме вони й мають бути тим фактором, продуктивність якого слід максимізувати.

Політична ж спокуса заперечити це є просто непереборною.

Г. Дейлі зауважує, що коли навколо економіки окреслюється обмежувальна лінія довкілля, ми переходимо **від економічної теорії “порожнього світу”** до **економічної теорії “наповненого світу”**; тобто від світу, в якому вхідні і вихідні чинники економіки **необмежені**, до світу, в якому вони стають **дедалі більш обмеженими** в результаті виснаження і забруднення обмеженого за розмірами довкілля.

При цьому логіка економічної діяльності залишається незмінною - **необхідно заощаджувати на дефіцитних факторах.**

Але характер дефіциту докорінно змінюється: дефіцитними чинниками стають вже не засоби виробництва, створені людьми, а природний капітал, що залишився; *тобто не рибальські човни, а популяція риби*, що залишилась у морі. Тому стратегія діяльності теж повинна радикально змінитись. Те, що малюнок є одночасно таким простим і очевидно реалістичним, пояснює, чому його не хочуть розглядати послідовники економіки зростання.

У 1995 р. було опубліковано спільну заяву відомих вчених економістів і екологів під назвою **“Економічне зростання, екологічний потенціал і довкілля”**.

В цій заяві наголошується, що:

- по-перше, ресурсна база довкілля є скінченою;
- по-друге, екологічний потенціал нашої планети є обмеженим і,
- по-третє, економічне зростання не є панацеєю від погіршення якості довкілля.

Економічне зростання - окрім того, що воно є неправильним засобом лікування, є ще й **ГОЛОВНОЮ ПРИЧИНОЮ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕГРАДАЦІЇ** (разом із збільшенням чисельності населення).

Треба розділити економічне зростання, визначене як збільшення ВВП, на його кількісний фізичний компонент (збільшення потоку ресурсів) і на якісний нефізичний компонент (поліпшення ефективності використання ресурсів).

Тоді стає зрозумілим, що загальне збільшення ресурсопотоку є насправді головною причиною **деградації довкілля**, в той час як поліпшення ефективності використання ресурсів дає можливість зберігати довкілля шляхом зменшення потоку ресурсів або застосування більш безпечної комбінації продуктів.

Таким чином, **розвиток суспільства** (підвищення ефективності використання ресурсів) без економічного зростання (збільшення ресурсопотоку) можна вважати **сталим розвитком**.

Більше того, зростання у фізичному сенсі може бути антиекономічним або навіть шкідливим, тобто, починаючи з певної величини, збільшення потоку ресурсів може призвести до того, що екологічні витрати будуть зростати швидше, ніж вироблені блага, що зробить нас біднішими, а не багатшими.

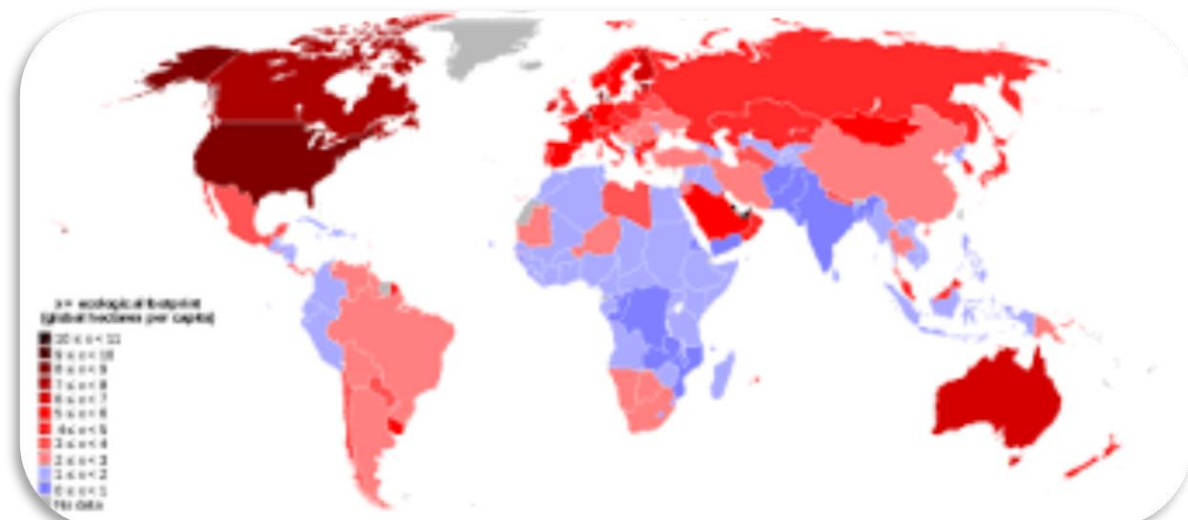
Екологічний слід — міра потреб людини у екосистемах планети

Поняття «**екологічний слід**» було вперше використане офіційно в 1992 році Вільямом Рісом.

Цей індикатор ще називають «**показником тиску на природу**».

Він допомагає встановити, скільки земельних та водних ресурсів використовується людиною для виробництва, споживання та утилізації необхідних для її життєдіяльності товарів та послуг.

ООН вираховує екологічний слід людства щорічно.

«Подолання бідності у всіх формах і всюди».

«Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства».

«Забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку».

«Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх».

«Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток».

«Забезпечення наявності та сталого управління водними ресурсами та санітарією».

«Забезпечення доступу всіх людей до прийнятних за ціною, надійних, сталих і сучасних джерел енергії».

«Сприяння безперервному, всеохопному і сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх».

«Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям».

«Скорочення нерівності всередині країн і між ними».

«Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів».

«Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва».

«Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками».

«Збереження та стале використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку».

«Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення та повернення назад процесу деградації земель і зупинення втрати біорізноманіття».

«Сприяння розбудові миролюбного і всеохопного суспільства задля сталого розвитку, забезпечення всім доступу до правосуддя і створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях».

«Спрямовано на сприяння системному підходу діяльності урядів в інтересах сталого розвитку та визначає партнерство за чотирма напрямками, які між собою пов'язані, – партнерство у фінансовій, технологічній і торгівельній царинах та сприяння співпраці між державним, приватним і громадським секторами».